

398 (с 47.745)

06

129

Ві до з ва

в справі записування народніх традицій про опришків.

19.199

Нема мабуť ні одного інтелігента в нас, аби не чував про ту суспільну прояву, яка тягла ся кілька століть (XVI – XVIII), змагала ся то слабшала, переходила ріжні еволюції і нарешті вигинула цілком, щоби піколи не віджити більше. Проява ся — се опришківство, якого головним осідком були Карпати на всім нашім етнографічнім просторі (і поза ним) від Гуцульщини до Лемківщини, в Галичині, Буковині й Угорській Русі. Нема мабуť села в горах і на підгір'ю, де не знади би люди ще й нині оповісти щось за опришків або заспівати яку пісню. Найбільшим розголосом тішить ся між народом Олекса Довбуш († 1745), на якого народня фантазія перенесла багато оповідань, що відносили ся первісно до кого иньшого, але тямлять іще оповідачі й иньших опришків і знають про них оповідати. Доси зібрано одначе тих оповідань і пісень дуже мало, хоч вони заслугоують пильної уваги не тільки з огляду на їх етнографічну, але й на історичну вартість. Найбільше пісень про опришків надруковано в великій збірці Я. Головацького: Піснї Галицької и Угорської Руси. Дещо зібрав др. Іван Франко (Етнографічний Збірник, т. V: Опришок Мирон Штола) і д. В. Шухевич (Матеріали до укр.-руської етнології, т. V: Гуцульські піснї, passim). Деякий матеріал, хоч невеликий, подають також иньші збірки пісень та часописи. Науково оброблене наше опришківство також дуже мало. Один др. Юліян Целевич подав про нього кілька цікавих розвідок, зібраних і виданих разом під спільною назвою: Опришки (Руська Історична Бібліотека, т. XIX), але й він обмежив ся на короткий період часу (щесповна 20 літ у половині XVIII ст.) та лише на кільканацять осіб (Олексу Довбуша,

Львівська бібліотека
АН УРСР
№ И- 33 451

Василя Баюрака, Івана Бойчука і їх товаришів). Розвідка д. В. Гнатюка: Словацький опришок Яношкі (Записки Н. Т. ім. Ш. т. XXXV—VI) дотикає лише посередно нашого опришківства таї то більше з фольклорного боку. Супроти того постановила Етнографічна Комісія Наукового Товариства ім. Шевченка зібрати на скільки ще можна народні традиції про опришків та історичні документи і видати їх разом, щоби тим чином освітлити докладніше таку суспільну прояву, якою було опришківство. Тому то звертаєть ся вона тепер до всіх тих інтелігентів, які можуть їй прийти в поміч хочби й з невеликим причинком і просить надслати їй усі дотичні матеріяли. Коли би при тім мав хто кошти (записуваня або копіюваня, поштової пересилки), то комісія зверне їх кождому з подякою. Коли би хтось не міг сам записати пісень і оповідань, але міг би вказати, хто, коли й де та від кого може їх записати, або коли би хто не міг сам доставити документів чи докладних копій з них, а знав би, що в якійсь місцевости є такі документи, зволить ласкаво повідомити комісію про се, а вона вже зарядить, що потрібно, аби прийти в посідане відповідного матеріялу.

Записувати і надсилати належить такі матеріяли:

I. Пісні. Опубліковані доси пісні в ріжних збірках згадують імена таких опришків: Олекси Довбуша, Проця Таманюка або Туманюка, Мирона Штолюка, Дмитра Марусяка, Пилипа і Пилипяка, Пелеха, Насієнка, Бойчука, Романа, Марчал, Данька, Яччика, Петра Боднарука і иньших. Записувати належить і варіянти сих пісень, коли кому траплять ся, і иньші пісні, в яких приходять згадки про опришків, без огляду на те, чи їх імена ширше знані або ні.

II. Оповіданя. Оповідань про опришків записано досі ще менше, як пісень. Найбільше їх про Довбуша (у Целевича), про Кармелюка (з російської України) і про Яношіка (Яччика, у Гнатюка). Є також оповіданє про Антося Ревізорчука. А тимчасом кілька їх можна зібрати навіть в однім селі, показує факт, що молодий парубок Петро Шекерик Доників записав у короткім часі в Головах (косівського повіту) і передав секретареви Етнографічної Комісії д. В. Гнатюкови такі оповіданя (і пісні) про опришків: 1) Ватажко Мирін Штола. 2) Ватажко Процьо Туманюк Сапріянчук. 3) Ватажко Дмитро Василюк. 4) Опришок Грицьо Баганчук. 5) Опришок Пелех. 6) Опришок Мішко Федюків. 7) Опришок Іванонько. 8) Опришок Пігул. 9) Опришок Михайло Клям Бойчук.

10) Напад опришків на Золоту Баню в Угорщині. 11) Оповідане старого опришка на Буковині. 12) Напад опришків на Болехів. 13) Опришок Макогін. 14) Довбушева комора. 15) Довбушева бартка і комора. 16) Чому годі взяти гроші з Довбушевої комори в Кидроватім? 17) Довбуш і богатир Жид Меся в Косові. 18) Мирін Штола і його мати. 19) Ватажко Антось Панкевич Ревізорчук. 20) Опришок Куділь. 21) Бідоця з Конятина, що переховувала опришків. 22) Ватажко пушкарів Юріштап. Очевидно, що й по інших селах у горах та на підгір'ю можна записати немало таких оповідань. Належить записувати не тільки нові оповідання, не знані ще в друку, але й варіанти друкованих оповідань.

III. Документи. Опришківство не вигинуло з занятєм Галичини та Буковини Австрією; воно тягло ся аж до 30-их років XIX ст., а остатній відгомін його можна добачувати ще в процесі Драгарюка, якого повісили 1877 р. в Коломиї за те, що убив остатнього пушкарського ватажка Чурика 1876 р., та про якого також зложено народню пісню. Тому при подаваню документів особливо увагу треба звертати на книги міських і городських (grodzkieh) судів (др. Ю. Целевич опер свої розвідки на таких власне книгах: *Protokół seu liber variarum actionum*, та: *Xięgi czarne seu kryminalne zaczęte przezemnie Tomasza Piastę Pisarza poprzyjęzonego Rady Stanisławowskiey Jurysdykcyi Polskiey pod zarządami Sławetnego Pana Antoniewicza Baranowskiego Woyta, 1751*), універвали, розпорядження адміністративних властей, публичні признаня за нищене опришків, звістки про організацію пушкарів (смоляків) та переслідоване ними опришків, написи маргінесові на старих книжках, що говорять про сі справи, метрикальні виписки з датами про уродини і смерть опришків або людей, убитих ними і т. и. при всім періоді опришківства від XVI—XIX ст. Для таких виписок треба понереглядати архіви й бібліотеки церковні, міські (магістрацькі), судові і приватних осіб, коли вони де існують. При тім не треба вважати на те, що звістка може видавати ся комусь маловажна, бо нераз вона може кинути більше світла на справу, як великий документ. Загалом не треба гордити ніякими матеріялами, а вже річею редакції буде використати їх належно. Всі причинки й листи належить надсилати на адресу: Етнографічна Комісія Наукового Товариства ім. Шевченка, Львів, ул. Чарнецького, ч. 26.

и. 33. 451

